

J-T

Redactie:

C. A. BACKER, *Buitenzorg.*
 A. J. KOENS, "
 S. LEEFMANS, "
 B. STRASTERS, "
 D. DE VISSER SMITS, *Weltevreden.*

Adres der Redactie:

D. DE VISSER SMITS, *Koningspl. binnen I,
 Weltevreden.*

Levend en Dood Materiaal:

C. A. BACKER, Herbarium, *Buitenzorg.*

Vaste Medewerkers:

H. A. CLERX.
 Dr. Z. KAMERLING.
 Dr. J. C. KONINGSBERGER.
 Dr. W. DOCTERS VAN LEEUWEN.
 P. A. OUWENS.
 F. WEEHUIZEN.
 J. W. A. VAN WELSE.

Penningmeester: C. TH. DEELEMAN, *Tamarindelaan 11, Nieuw Gondangdia.*

Prijs per jaar f 6.50 — Leden der N. H. V. ontvangen het Tijdschrift gratis.

VAN TOSARI EN HET TENGERGEBERGTE.

Het berglandschap van den Moenggalpas is niet trotsch of overweldigend, maar vriendelijk en soms een greintje weemoedig stemmend. De zacht-glooiende hellingen en ruggen zijn alle begroeid met een breedbladig gras (een *Pollinia*-soort), dat een zachtgroen tapijt vormt, waaruit hier en daar schilderachtige groepjes grillig, vaak kandelaberachtig gevormde tjemara's verrijzen, wier takken dikwijls een pij van Epiphyten dragen, meest varensoorten en mossen. Langs den weg prijken tusschen allerlei grassen, de forsche planten van *Cynoglossum javanicum* THBG. met hun *Myosotis*blauwe bloemen, die groote plekken langs den weg azuur kleuren. De vruchten ervan, met de vele weerhaakjes, doen sterk denken aan die van onze Hollandsche Hondstong uit de duinen, die je altijd massa's van z'n droge vruchtjes ter verspreiding medegeeft. Overal staan vreemdverwongen Boschbesboomen, *Vacciniums*, waarvan de jonge blaadjes met een frisch wijnrood zijn gekleurd, dat tegen het donkere groen van de oudere bladeren bijzonder fraai uitkomt. De *Anaphalis* met zijn slordig uiterlijk, veroorzaakt door vele langs de stengels hangende verdorde bladeren, draagt boven het donkergroene levende loof, zilverwitte bloemhoofdjes, die maar flauwtjes overeenkomst met het echte *Edelweiss* vertoonen, zoodat hun naam van „Javaansch Edelweiss" meer aan familie-verwantschap moet worden toegeschreven.

Daar zien we gele schermbloemen prikken aan struikjes met dicht in fijne slippen verdeeld loof. Het is zoowaar de gewone Venkel, een oude bekende uit het vaderland. Is dit een importje, er zijn hier ook indigenen onder de *Umbelliferen*. Veelvuldig zag ik bv. langs den weg, van het Bromobosch tot in den Moenggalpas, de *Pimpinella javana* DC. met haar groote hartvormige gezaagde bladeren en veelstralige witte bloemschermen en, vooral aan het begin van den pas, groeide in groote massa een mooie groote *Euphorbia* (*Rothiana*).

De Moenggalpas eindigt op den ouden kraterrand van den Tenger en overweldigend, van een trotsche, dreigende schoonheid is vanaf dien hoogen kraterrand, de aanblik van de Zandzee, een uitgestrekte grootendeels grauwe vlakte, hier en daar begroeid met lage kruiden en grassen. De vlakte schijnt niet diep onder ons te liggen, omdat elke maatstaf ontbreekt, doch als wij aan de nietige figuurtjes van een paar touristen, die voor ons

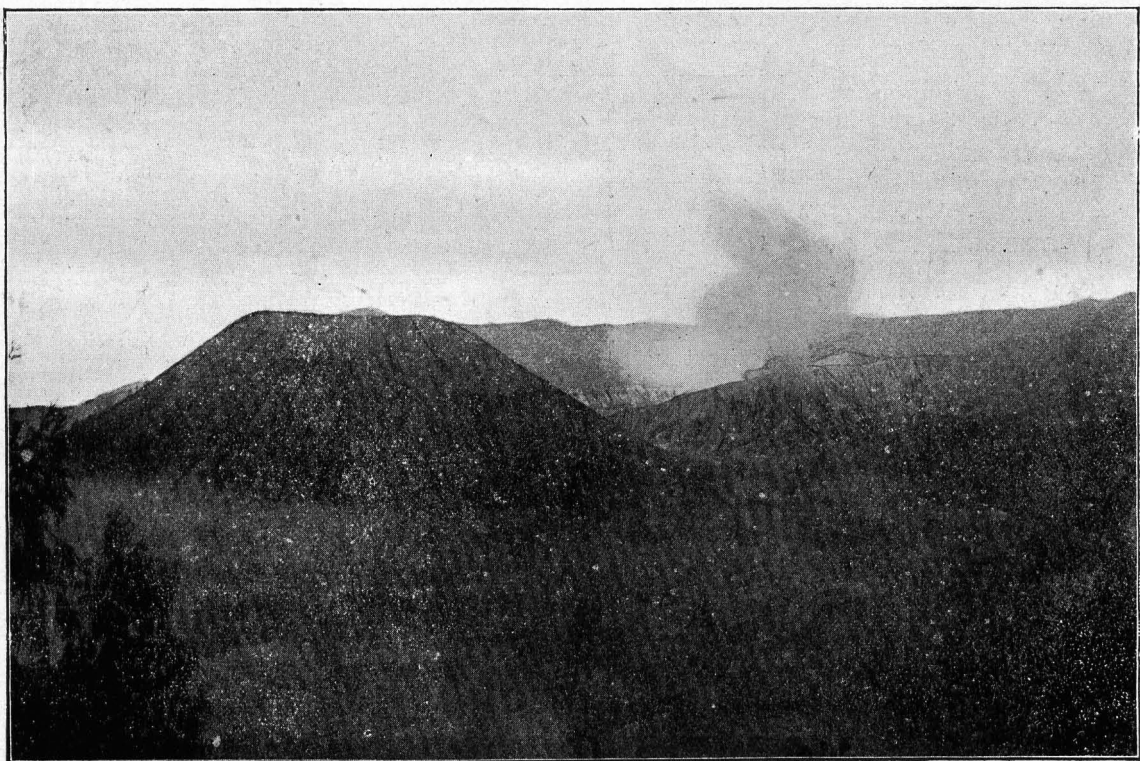

Anaphalis (rechts) en *Vaccinium* (links) op den Panandjaän.

vertrokken zijn, dien maatstaf krijgen, kunnen we de ontzaglijke afmetingen van deze vlakte eenigszins bepalen en de naam „zandzee” krijgt dan beteekenis. Dreigend rijst uit de vlakte de diepgevoorde zuiver omlijnde kegel van den Batok, een „kleine” uitgebluschte krater, die tot aan den iets afgeplatten top begroeid is, en rechts daarvan gaapt de witgrijze krater van den Bromo, waaruit bijna onafgebroken en regelmatig een groote witte rookwolk stijgt. Achter den Bromo rijst de vrij steile, ook diep gevoorde rand van den Widodaren en weer ver daarachter, schijnbaar dichtbij, doch door het zeer geaccidenteerde terrein nog drie dag-reizen verwijderd, teekent zich de kegel van den Smeroe helder en haarscherp omlijnd tegen de bleeke morgenlucht af. De Smeroe werkte niet.

Nu en dan hooren we een onheilspellend gedreun; volgens de inlanders is dat van den Bromo afkomstig. Ik meen het zelfs te Tosari te hebben vernomen. Te Bendo Redjo, aan de westhelling van den Kloet heb ik in stille nachten weleens een dergelijk schrik-aanjagend geluid gehoord, dat als een verren donder over de vlakte scheen te komen aanrollen, aan te zwellen, om daarna te verflauwen en verdwijnen. Niet onmogelijk is het, dat dit werking in den Kloet tot oorzaak had.

Langs een steil en dikwijls vrijwel onbegaanbaar pad, dalen we naar de Zandzee af. Halfweg viel ons een dikke laag van roode glasachtige lavaslakken op, die over den weg verspreid lagen en waaruit de wand gedeeltelijk bestond. Ik zag er brokken bij, die geheel den vorm hadden van een boomstam en waaraan we zelfs eveneens verkwartste schors meenden op te merken.

Batok, Bromo en Zandzee vanaf den Penandjaän.

In den Oostmoesson moet de Zandzee geheel kaal en dor zijn, thans in den natten moesson, viel er nog vrij wat vegetatie op te merken. Groote uitgestrektheden werden door de alang-alangpluimen wit gekleurd waartusschen de donkergroene *Artemisia*-formatie heel mooi deden. Ook stonden er overal verspreide pollen van andere grassoorten. Vlak aan den rand, bij het pad omhoog naar den Moenggalpas, stonden ook vrij wat varens, een ruwbladige, misschien een dwergexemplaatje van de *Cynoglossum* en een *Ericaceetje*, dat zeer veel gelijkenis vertoonde met onze *Kraaiheide*. Dit was stellig *Styphelia pungens* JUNGH. Dergelijke gelijkenissen met vaderlandsche planten en formaties, doen je steeds opnieuw merken, hoe lang wij aan de Hollandsche natuur blijven hechten.

Midden in die wijde verlaten vlakte be kroop je een onprettig gevoel, een soort van angst voor de ontzaglijke ruimte, waarin men zich voelde verloren gaan. Geheel doodsch was het er intusschen niet. Van tusschen de *Artemisia* kwamen vogelgeluidjes, fijn en dun, doordat ze in de ruimte verklonken. Het waren vogeltjes, ter grootte van en ook door hunne teekening en hun bewegen herinnerend, aan de Hollandsche Piepertjes (het geslacht *Anthus*). Één soort daarvan *rufulus* VIEILL komt volgens Dr. KONINGSBERGER op Java voor. Ik kon er niet dicht genoeg bij komen, om me te overtuigen, dat het inderdaad Piepertjes waren; daartoe waren de diertjes te beweeglijk.

De weg om den Bromo gaat om den Batok heen en voert, voor men de trap bereikt, die naar den Kraterrand stijgt, over een zeer eigenaardig terrein. Het is een ver uitgevloeide, grillig geplooid, witgrijze oude lavastroom, lang geleden door den Bromo uitgeworpen. Langs den weg is de lavalaag niet dik; tenminste men kan de bovenste laag van den bodem als een dun afzetsel eraf lichten. Vanaf den

voet van den Bromo-kegel levert de terugblik over dat oude lavaveld een zeer vreemd schouwspel op. Het lijkt een complex van lage grijs-witte heuveltjes, met hier en daar in de voren en diepe plooiën, groepen van donkergroene *Vaccinium*-heesters, die zeer zonderling tegen de lichte lava afsteken. Een nette cementen trap voert naar boven, naar den krater-rand, waarvan de leuning en de treden wit zijn aangeslagen; waarschijnlijk, door uitgewasemde gassen. Die, een 250-tal treden hooge, trap geeft een gevoel van zeker-

Kruiden langs den rand van het Tjemara-bosch.

De witte bloemen op den voorgrond zijn van een *Thalictrum*-soort.

heid op deze bijzondere plaats, aan deze poort van de werkplaats van Vulcanus, waar men zich overigens nooit geheel veilig voelt. De aanwezigheid van deze trap, die blijkens een beneden aangebrachten steen daar reeds tientallen van jaren rustig ligt, pleit anders wel voor de stabiliteit van den bodem hier, zoowel als voor het goedge karakter van den brommenden Bromo. Doch niettemin, wanneer men boven aan den rand is aangekomen en in den grooten trechter kijkt, met zijn eigenaardige voren en groeven, de witte en gele afzettingen en men uit het onregelmatig gevormde gat diep beneden, de dikke dampwolken, die met een sterk ruischend geluid worden uitgestooten, omhoog ziet kolken, nu en dan het geheimzinnige gedreun zich doet hooren en men den stekende geur der zwaveldampen gewaar wordt, dan voelt men toch een huivering voor dit indrukwekkend natuurverschijnsel. De zwaveldampen, die bijna ononderbroken door

den Bromo worden uitgebraakt, zijn dikwijls op uren afstand bemerkbaar. We hebben ze bij het Bromobosch en zelfs op Tosari kunnen waarnemen, en dat zijn afstanden van uren gaans. Als men zoo iets zelf heeft waargenomen, dan kan men ook beter aannemen, dat een erupteerende vulkaan geheele landstreken in zijn onmiddellijke nabijheid met zijn gassen kan vergiftigen, zooals de Souffriere ten opzichte van St. Pierre op Martinique heeft gedaan. (HAASE). Een zeer grootschen indruk van de Zandzee, de Bromo en omgeving krijgt men van den 2780 meter hoogen Penandjaän. Ook daarheen heb ik een tocht ondernomen, vooral omdat Dr. BLAUW, dien in zijn boek „*De Tropische Natuur*” zoo sterk aanraadt. Al zeer vroeg in den morgen gingen we te paard op weg. Eerst verlichtte de maan onzen weg, doch al spoedig liet Luna ons in den steek en sjokten we in gitdonker voort. Het was een vrij avontuurlijke rit. Vooral toen we bij het Hindoedorp Wonokitri tegen een glibberige helling, vol met door regenwater gevulde kuilen moesten worstelen, beleefden we moeilijke oogenblikken en vorderden soms in een kwartier maar enkele meters, al plonsend en glijdend van den eenen modderkuil in den ander. Natuurlijk waagden we ons niet te paard door dat moeilijke gedeelte. De beesten moesten maar zelf zien hoe ze er door kwamen. Daarna bereikten we een tjemarabosch. Daar was het zoo gitdonker, dat we het maar opgaven om onze biekjes te mennen en ons in hemelsnaam, maar op hun instinct verlieten. Op den terugweg heb ik nog wel even gegriezeld, toen ik zag dat we in het donker langs gevaarlijke afstortingen gescharreld hadden. Toen het bosch dunner werd, begon ook de morgen te krieken, aangekondigd door tal van lieflijke, zilveren vogelstemmetjes, die sterk aan die van onze Hollandsche Roodborstjes deden denken. Deze lieflijke zangertjes heb ik tot mijn spijt niet te zien gekregen, zoodat ik niet weet welk gewiekt geluidje de doodsche stilte in het triestige tjemarabosch zoo heerlijk verbraken. Men hoort de bergnatuur op Java nogal eens als doodsch betitelen, maar dat valt toch bij nadere kennismaking zeer mede. Vogelgeluiden waren daarboven, in tegenstelling met hetgeen ik op den n.b. veel lageren Kloet waarnam, lang niet zeldzaam.

Zoo hoorde men in het tjemarabosch op ongeveer 2500 meter voortdurend het roepje van een kleinen vogel, dat klonk als tjie-tjie-e-wie-e met de klemtoon op het laatste „wie-e”. Na lang krijgertje spelen met dezen kleinen zanger, heb ik het eindelijk bij zijn kruipdoorsluidoor spelen door den warwinkel van *Polygonum* en *Rubus* een ondeelbaar oogenblikje te zien gekregen. Het was een kleine grijze vogel, misschien dezelfde, welke door de Tengereezen bij Tosari met den naam van *Tjoetjoebrieoe* werd aangeduid. Zoo'n *Tjoetjoebrieoe* heb ik in handen gekregen, doch den naam heb ik niet gewaar kunnen worden, daar het diertje in het Museum te Buitenzorg niet voorhanden en in KONINGSBERGER niet beschreven is. Het is een muschachtig gekleurd vogeltje, ter grootte van een *Peking* (grootste lengte 13 cm.). Karakteristiek gekleurd zijn de dekveeren van den staart, die helderbruine kleur dragen. De staart zelf is zeer donker, bijna zwart van kleur. Ik houd het vogeltje voor een vliegenvangertje.

Behalve dit vogeltje vernamen we telkens fijne meesachtige vogelgeluidjes. Die waren afkomstig van heel kleine vogeltjes, weinig grooter dan de Europeesche Goudhaantjes (*Regulus*) en met gymnastische gaven als meezen. Er waren twee typen, misschien manetje en wijfje, misschien ook twee verschillende soorten. De één was van boven dof-olijfgroen, met donkere staart en slagpennen en met gelen keel, buik, stuit en rug, terwijl de deelen die bij deze geel waren, bij de ander grijsachtig gekleurd waren. Kenmerkend is voor deze aardige vogeltjes, die alleen in het hooggebergte schijnen voor te komen, de kring van zijdeachtige witte veertjes om de oogen. Naar dit kenmerk heeten ze Brilvogeltjes

(*Zosterops*). Behalve aan de hoge hellingen, omtrent 2000 Meter, zag en hoorde ik ze ook vaak vlak bij Tosari.

In het tjemarabosch zag ik nog een mooie vogel, die me sterk aan het geslacht *Merula* herinnerde. Deze vogel was voornamelijk bruinzwart gekleurd, met helderbruine buik en stuit en gele pooten en snavel. Er komen in het hooggebergte echte *Merel*-soorten voor, wellicht dus

De meest verrassende ontmoeting, die je met genot weer in de Hollandsche sfeeren bracht, was die met een prachtige *Sitta*, een boomklevertje, die volgens alle regelen der *Sitta*-kunst tegen tjemarastammen wandelde. Als men dit elegante diertje ziet, merkt men geen andere kleur op, dan een schitterend azuurblauw, want dat is de domineerende kleur van zijn vederkleed. De wetenschappelijke naam van dit mooie diertje is dan ook *Sitta azurea* LESS.

Maar laat ik op den tocht naar den Panandjaän terugkomen.

Het was ongeveer zes uur in den morgen dat we er aankwamen. De lucht was zeer helder en het uitzicht was daardoor overweldigend schoon. Ik weet niet wat ik het meest moet roemen, het panorama van het Bromo-Batok- en Widodaren-complex, dat aan de zuidzijde beneden ons lag, of het uitzicht naar het noorden over Tosari naar de vlakten en de Java-zee en dat naar den kant van de machtige Ardjoeno en Kawi. Ik zie geen kans dit panorama in woorden recht te doen wedervaren en daarom zwijg ik er verder van, doch raad een elk die er toe in gelegenheid is, een tocht naar den Panandjaän niet te verzuimen. De herinneringen vandaar meegenomen, zullen elk die voor natuurschoon gevoelig is, levenslang vergezellen als een ontastbaren schat.

Liever vertel ik nog wat van enkele merkwaardige en opvallende planten, die men daarboven ontmoet. Als wij den top weer verlaten, gaan we door een hollen weg, aan beide zijden met knoestige bezemachtige *Vacciniums* begroeid, waartusschen hier en daar forsche struiken van *Anaphalis*. Komen we iets lager, dan zien we er de planten van het Tjemarabosch als *Polygonum*, *Cynoglossum*, *Viola serpens*, *Weegbree*, verschillende composietjes en de mooie sierlijke Ruit (*Thalictrum*). Het merkwaardigste vond ik echter de forsche *Valeriana Hardwicki*. De gelijkenis van deze plant met onze Hollandsche groote Valeriaan (*Valeriana dioica*) is verrassend en telkens moet men bij dergelijke gelijkenissen denken aan de geheimzinnige wetten, die van het voorkomen van zoo aanverwante en elkaar zoo gelijkende planten, op plaatsen verschillend als het Hollandsche moeras en een top van een Javaansche vulkaan, beheerschen. Het zoeken naar de verklaring van dergelijke verschijnselen is wel een der interessantste, maar ook een der moeilijkste opgaven voor den natuuronderzoeker en al weet men, dat men bij het gissen naar die oorzaken allicht de plank mis slaat, toch is het o zoo verleidelijk over die verspreiding van dieren en planten te filosofeeren. Zijn die zaden van een plant als onze *Valeriana Hardwicki* b.v. daar boven aangebracht door wind of door vogels, of zijn ze *niet* aangebracht en zijn het oude relieken van een tijd toen deze eilanden een uitgestrekt, met het vaste land van Azië verbonden hoogland waren. Behooren ze dus tot de oorspronkelijke flora van een dergelijk tropisch hoogland? Alleen de geologie, waarvan ik helaas zoo goed als niets weet, kan daarop antwoorden en het zou zeker voor de lezers van dit tijdschrift van veel belang zijn, als een bevoegde zich eens de moeite wilde geven en ons het genoeg doen, om van de geldende of geopperde theoriën omtrent de oorsprong van de palearctische flora en fauna op de Javaansche en andere bergen uit onzen Archipel, eens iets te vertellen.

Het bosch bij den Panandjaän bestaat uit aangeplante Tjemara's waartusschen ook

vrij veel exemplaren van *Albizzia moluccana* staan, die bloeien met kleine gele bundeltjes bloemen. Op een daarvan heb ik zoowaar een hommelt meenen te zien, met rood behaard abdomen. Daar ik het dier niet heb kunnen vangen, ben ik er niet zeker van, maar de vleugels waren niet donker getint zooals bij *Xylocopa*, het geslacht dat de *Bombii* in de tropen vervangt. Onmogelijk is het volstrekt niet, daar inderdaad echte *Bombus*-soorten in het hooggebergte voorkomen.

Opvallende insecten, hetzij door grootte of door schitterende kleuren ziet men daarboven niet. Ik verzamelde echter een massa kleingoed, dat ik naar Holland zal zenden in de hoop, dat daar zich eenige specialiteiten erover zullen ontfermen.

Het jonge bosch herbergt verscheidene boomsoorten, die, misschien als proef, zijn aangeplant. Zoo zag ik er een *Eucalyptus*, een conifeer: *Podocarpus cupressinus* en de *Dodonea viscosa* met haar kleverige bladeren.

Komen we lager, dan vinden we tusschen andere reeds genoemde kruiden, een fraaie (*Physalis peruvianus*) met regelmatig gele bloemen, waarvan de *corolla* een bruin honingmerk draagt; de vruchten worden evenals bij de bekende Europeesche soorten omhuld door den groenen opgeblazen kelk. Verder zien we er de groote gekartelde hartvormige bladeren van een soort van Waternavel, een *Hydrocotyle*-soort en twee *Rubus*-soorten: *niveus* en *lineatus*.

Van het Bromobosch vertelde ik reeds tevoren, daarom nu nog iets over vogels, insecten en planten uit de onmiddellijke omgeving van Tosari, op ongeveer 1800 Meter.

De vogels waren hier vrij veelvuldig en veelsoortig en vooral de knoestige Dangleo-boomen waren blijkbaar een geliefd rendez-vous. Ik zag, of, als ik ze met den kijker niet herkennen kon, schoot er: de grijze *Buchanga* (*Buchanga cinera* HORSF.) die in het laagland ook ver van zeldzaam is, een *Pycnonotus*-soort, familie dus van den Oost-Javaanschen Troetjak, t. w. *Pycnonotus bimaculatus* HGRSF. die gemakkelijk van zijn laaglandschen neef te onderscheiden is, door de bundeltjes oranje veertjes achter de neusgaten. Ook was er een *Lanius*-soort, welke soort is me niet bekend, ver van zeldzaam evenals een mooie duif, *Turtur tigrinus* TEMM. een *Oriolus*-soort, de gewone Djalaks (*Sturnopastor*) de Javaansche mees, (*Parus cinereus* K. et V.), de reeds genoemde *Zosterops*-soorten en een vogeltje w. s. een soort van vliegervangertje, veel gelijkend op *Pratincola caprata* L. van de vlakke. Bij het albekende Nimfenbad, even beneden Tosari, zag ik huppelend over de steentjes in het beekje een kwikstaart w. s., *Motacilla flava* L. en in de Kembang spatoe en in de *Datura's* zag ik prachtige honingzuigertjes, t. w. de schitterend mooie *Aetopyga eximia* HORSF. Het mannetje daarvan is te herkennen aan de metaalachtige lilastreep over de diep donkerroode borst; het wijfje is egaal groengeel van kleur.

Een opvallende verschijning is ook de *Pericrocotus peregrinus* L. Deze helderrood met zwart gekleurde vogeltjes bezig te zien, tusschen het frissche groen van een dadap, met de diepblauwe lucht als achtergrond, is iets, dat men zich door de prachtige kleurenharmonie, lang herinnert.

Eigenlijk ben ik over den Tenger nog lang niet uitgepraat. Veel vergat ik in dit relaas te vermelden, als de *Cuscuta (reflexa)* ROXB. op *Artemisia*, de *Dendrobiums* op de Dangleo, de mooie *Crotalaria semperflorens* VENT. van het Bromobosch, de merkwaardige vogel *Pomatorhinus montanus* HORSF., maar ik begin te vreezen, dat het opsommen van al die namen den lezer reeds is geen vervelen.

Slechts wil ik nog melding maken van de tallooze soorten van nachtvlinders die 's avonds in massa bij de lampen te vangen waren en waarvan zeer velen, waarvan ik b.v.

een *Plusia* noem, sterke gelijkenis met Hollandsche soorten vertoonden. Ik heb er vele verzameld, die spoedig naar Holland zullen worden gezonden ter determinatie en ter inlijving in de Leidsche collecties.

Geheel voldaan heb ik den Tenger verlaten, met een schat van heerlijke herinneringen aan het daar gesmaakte natuurgenoegen en elk natuurvriend kan ik aanraden er eens een kijkje te gaan nemen.

Alleen denk ik — zoo ik er weer mocht heengaan — niet te Tosari mijn intrek te nemen. Voor natuurvrienden, die niet van conventioneelen nonsens, toiletmaken en dergelijken houden, lijkt mij Nongko Djadjar meer geschikt, te meer omdat men dan ook nog gemakkelijk uitstapjes kan maken in de tropische zône.

Buitenzorg.

S. LEEFMANS.

EXCURSIE IN DE OMGEVING VAN BATAVIA.

Als men eenige belangstellenden wat wil laten zien van de Tropische flora is het van groot belang ze niet te overstelpen met tallooze namen van kruiden, heesters en boomen. Men doet daarom 't beste in den drogen tijd te beginnen, want dan is de rijkdom van bloeiende planten niet zoo overweldigend. Verder verdient het aanbeveling een paar maal naar hetzelfde terrein te gaan om het waargenomen staande de excursie te bevestigen. Een goede vriend van me volgt een andere methode. Hij draaft door landauen, klimt en wringt door ravijnen en voor gewone menschen ondoordringbaar struikgewas en prefereert den regentijd voor zijn uitstapjes, omdat er dan zoo lekker door poelen en moerassen gesopt moet worden.

De liefhebberij en de ausdauer moeten dan buitengewoon zijn of velen worden gedissilluseerd, ofschoon, dat moet ik volmondig erkennen, de trant waarin hij een en ander aan zijn leergierige metgezellen voordraagt, veel vergoedt; men amuseert zich ondanks modder, water, builen en schrammen.

Ik durfde echter het kasplantje, dat belangstelling heet, niet al te ruw behandelen en deed dus een en ander wat „plan plan”.

De boomen trokken 't eerst onze aandacht, door hun grootte en door 't feit, dat men zich langzamerhand in Indië gaat geneeren, wanneer men ze niet kent. De heesters verheugden zich in 't overschot van onze belangstelling en kruiden werden niet genegeerd, omdat ze zoo makkelijk meegenomen kunnen worden en men met de *Flora* van BACKER dan ten minste kan bepalen tot welke familie zoo'n plant behoort, terwijl men in vele gevallen ook geslacht en soort vindt.

Bij dit determineeren heeft men onwillekeurig de belangrijkste morphologische bijzonderheden gezien; men zou zoo zeggen „spelenderwijze”, ofschoon menig beginner dat laatste niet zal onderschrijven.

Onze tocht begon bij *Gang Chaulan*, daarna rechts af *Djembatan Lima* en toen links de rimboeh in, in de richting van *Doeri*. Onze aandacht werd al dadelijk getrokken door enorm hooge, onvertakte, duidelijk geringde stammen.

Boven aan den tronk zat een rozet van zeer groote bladeren en daartusschen vruchten zoo groot als menschenhoofden. Behalve het geringde, merkten we aan den tronk een aantal inkepingen op, blijkbaar door „scherp geweld” met menschenhanden daarin